

ΚΡΙΤΙΚΟΝ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ

Lucian Lamza, Patriarch Germanos I. von Constantinopel (715-730). Versuch einer endgültigen chronologischen Fixierung des Lebens und Wirkens des Patriarchen. Mit dem griechisch-deutschen Text de Vita Germani am Schluss der Arbeit. (Das östliche Christentum, neue Folge, Heft 27). Augustinus-Verlag Würzburg 1975 σσ. XXXV-248 (φωτομηχανική έκτύπωσις τοῦ δακτυλογραφημένου πρωτοτύπου).

1. Λίαν εὐπρόσδεκτον χαρακτηρίζομεν τὴν προκειμένην διατριβήν, ἀσχολουμένην περὶ τὸν βίον καὶ τὴν ἀξιόλογον δρᾶσιν τοῦ πατριάρχου Κων/πόλεως Γερμανοῦ Α' (715/30). Ἀδυνατοῦντες νὰ παραθέσωμεν λεπτομερῆ διάρθρωσιν τῆς μελέτης, θεωροῦμεν ἐν τούτοις σκόπιμον νὰ χαράξωμεν τὰ σπουδαιότερα κεφ. τῆς μελέτης, συμφώνως πρὸς τὴν τοῦ σ. διαίρεσιν. Πλουσιωτάτη βιβλιογραφία καταλαμβάνει τὰς 35 πρώτας σελίδας (πα-ραλείπεται ἡ ὑπὸ τοῦ ἀοιδίμου καθηγητοῦ Κων. Δουβουινιάτου, Ἐπιτομὴ τῆς ἐρμηνείας τῆς λειτουργίας τοῦ Γερμανοῦ Α' Κων/πόλεως, ἐν «Θεολογία», τ. ΚΑ' (1950) 258 ἐ.). Κεφ. 1. Παρατηρήσεις περὶ τῶν πηγῶν καὶ τινων παλαιοτέρων μαρτυριῶν περὶ τοῦ πατρι-άρχου Γερμανοῦ (πηγαί. Ὁ βίος τοῦ Γερμανοῦ. Ἡ ἔκδοσις τοῦ βίου ὑπὸ Παπαδοπούλου-Κεραμέως. Ἀνάλυσις τῶν 4 βίων τῶν χφφ. καὶ σύγκρισις αὐτῶν. Συμπεράσματα ἐκ τῶν γενομένων συγκρίσεων καὶ παρατηρήσεις). Κεφ. 2. Ὁ βίος καὶ ἡ δρᾶσις τοῦ Γερμανοῦ πρὸ τῆς ἀνυψώσεώς του εἰς πατριάρχην (ἔτος γεννήσεως, φόνος τοῦ πατρικίου πατρὸς τοῦ Γερμανοῦ, ὄνοματι Ἰουστινιανοῦ, λόγῳ πολιτικῆς ἐκδικήσεως, εὐνουχισμὸς τοῦ Γερμανοῦ. Ὁ Γερμ. μητροπολίτης Κυζίκου). Κεφ. 3. Ὁ Γερμανὸς πατριάρχης Κων/πόλεως (715/30) (ἐνθρόνισις, Ὁ Γερμ. ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ αὐτοκράτορος Ἀναστασίου Β'. Ἀρτέμιος καὶ Θεοδόσιος Γ' (715/17). Ὁ Γερμ. ὡς κληρικὸς καὶ διπλωμάτης. Ἀρμονικὴ συνεργασία κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς βασιλείας Λέοντος Γ' τοῦ Ἀρμενίου. Εἰκονομαχία). Κεφ. 4. Παῦ-σις καὶ θάνατος τοῦ Γερμανοῦ. Ἡ προσκύνησις αὐτοῦ καὶ ἡ ἀναγνώρισις τούτου ὡς ἀγίου, (ἑρωτήματα, σχέσις ἔχοντα πρὸς τὸν θάνατον τοῦ Γερμ. Ὁ Γερμ. ἐν τῇ ἑλληνικῇ καὶ ρωσ-σικῇ ἀγιογραφίᾳ). Κεφ. 5. Τὸ ἑλληνικὸν κείμενον τοῦ βίου τοῦ Γερμανοῦ (περιληπτικὴ ἀπόδοσις τοῦ περιεχομένου, ἑλληνιστὶ καὶ γερμανιστὶ).

2. Ἡ ἀνὰ χεῖρας μελέτη σκοπὸν ἔχει νὰ ἀπαντήσῃ εἰς ἐρωτήματα καὶ προβλήματα, ἀναφερόμενα εἰς τὸν βίον καὶ τὴν καθόλου δρᾶσιν τοῦ σπουδαίου τούτου πατριάρχου, ὡς κλη-ρικοῦ, συγγραφέως καὶ ἀγίου. Ὁ σ. ἠδυνήθη νὰ διερευνήσῃ καὶ διαλευκάνῃ πλεῖστα ὅσα σημεῖα ἐκ τῶν προβλημάτων τῆς Εἰκονομαχίας, ὡς καὶ τινὰ σχέσις ἔχοντα πρὸς τὰ ἀπολε-σθέντα συγγράμματα τοῦ Γερμανοῦ, κατὰ τὴν εἰκονομαχικὴν περίοδον τῆς βασιλείας Λέον-τος Γ' τοῦ Ἀρμενίου. Κατὰ τὸν σ. οὐχὶ τὸ 715, ὡς ἐδέχετο ὁ ἀοιδίμος βυζαντινολόγος πατὴρ Grumel, ἀλλὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος 716 συνεκλήθη ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ ἡ σύνοδος. Συντάκτην τοῦ ἐκδιδομένου «βίου» τοῦ Γερμανοῦ ὁ σ. θεωρεῖ μοναχὸν τινὰ τῆς Μονῆς τῆς Χώρας, τοῦ ἱβ' αἰ. Ὁ σ. ἐξαιρεῖ τὴν σπουδαιότητα τοῦ «βίου» τούτου, ὃν θεωρεῖ ὡς ἀξιολογωτάτην πη-γὴν, μάλιστα ὁσάκις αἰ διὰ τοῦ «βίου» παρεχόμεναι εἰδήσεις συμφωνοῦν πρὸς τὰς συγχρό-

νους ἢ καὶ μεταγενεστέρως τοῦ βιογράφου ἱστορικός πληροφορίας. Ἀξιόλογον καὶ ἰδιαίτερας μνείας ἄξιον τὸ τελευταῖον κεφ. (σ. 195-241), τὸ περιλαμβάνον τρία μὴ δημοσιευθέντα ἄκρι τοῦδε χρῆμα, ὡς καὶ τὴν ὑπὸ τοῦ Παπαδοπούλου—Κεραμέως ἐν ἔτει 1884 ἐκδοθεῖσαν βιογραφίαν τοῦ Γερμανοῦ, ἀπὸ πολλοῦ ἐξηντημένην.

Εὐχόμεθα καὶ τύποις νὰ ἴδωμεν δημοσιευομένην τὴν σπουδαίαν ταύτην μελέτην.

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΟΝΗΣ

Mykonos Folklore Museum. The Kyriazopoulos Collection of Greek Commemoratives. (The Vasilis and Perikyriazopoulos Collection of Greek Commemoratives in the Mykonos Folklore Museum. Translation: John B. Burke, M.A.), Μύκονος 1975.

1. Ὁ ἐξ 102 σελίδων ἐπὶ ὠραίου χάρτου συγκείμενος τόμος ἀποτελεῖ κατ' οὐσίαν ὁδηγὸν τοῦ ὠραίου Μουσείου τῆς διεθνῶς γνωστῆς νήσου τῆς Μυκόνου. Τὸ Μοῦσεῖον ἱδρυσεν ὁ φιλόκαλος συλλογεὺς σπανίων καὶ ἀξιολόγων ἀντικειμένων λαϊκῆς τέχνης Καθηγητῆς κ. Βασ. Κυριαζόπουλος μετὰ τῆς συζύγου αὐτοῦ Πέρης, ἐν ἰδίῳ οἴκῳ, δωρηθέντι τῷ Δήμῳ Μυκόνου καὶ ἐπλούτισεν ἐπὶ ἔτη μακρὰ συλλέγων ὅ,τι ἄριστον καὶ χαρακτηριστικὸν τῆς ἑλληνικῆς λαϊκῆς τέχνης. Οἰκιακὰ σκευή, εἰκόνες γενικοῦ ἢ τοπικοῦ ἐνδιαφέροντος, ἐπιτραπέζια ἀντικείμενα, κεραμικά, διακοσμητικὰ καὶ ὑάλινα ἀντικείμενα (λάμπες, βάζα, ποτήρια), μετάλλεινοι δίσκοι, σερβίτσια φαγητοῦ εἰκονογραφημένα μετὰ προσωπικότητας ἱστορικῆς σημασίας, πιατικά, ποτηρικά κ.π.ἀ., ἀποτελοῦν ὠραῖα χαρακτηριστικὰ ἐκθέματα. Εἰς τὸν ἀνα χεῖρας τόμον δημοσιεύονται 76 ἀναμνηστικὰ λαογραφικὰ ἀντικείμενα, 70 κεραμικά (φαγεντιανὰ ἢ πορσελάνης), 3 γυάλινα καὶ 3 ἐκ λαμαρίνας, τὰ πλεῖστα τῶν ὁποίων ἐφιλοτεχνήθησαν ἐν Ἑλλάδι καὶ εἰκονογραφήθησαν ὑπὸ λαϊκῶν, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, καλλιτεχνῶν. Ἐλάχιστα τούτων ἐφιλοτεχνήθησαν ὑπὸ ξένων καλλιτεχνῶν.

2. Πάντα τὰ ἀναμνηστικὰ σκευή τῆς συλλογῆς διηρέθησαν εἰς δέκα ομάδας, ἦτοι: I. Εἰς τὰ ἀναφερόμενα, λόγῳ τῆς εἰκονογραφησεως των, εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Δυναστείαν Γεωργίου Α' (ἀρ. 1-45). II. Θέματα ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα (ἀρ. 46-52). III. Θέματα ἀπὸ τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν (ἀρ. 53-54). IV. Θέματα ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821 (ἀρ. 55-57). V. Θέματα ἀπὸ τὴν ἔνωσιν τῆς Θεσσαλίας μετὰ τὴν Ἑλλάδα (ἀρ. 58-62). VI. Θέματα ἀπὸ τὰς ἐπαναστάσεις τῆς Κρήτης (ἀρ. 63-65). VII. Θέματα ἀπὸ τὴν Σάμο (ἀρ. 66-68). VIII. Ἀναμνηστικὰ τῶν νήσων Τήνου καὶ Νισύρου (ἀρ. 70-70). IX. Πολιτικοὶ ἄνδρες τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος (ἀρ. 71-74). X. Ἀναμνηστικὰ παλαιῶν ἑλληνικῶν ἐμπορικῶν οἰκῶν (ἀρ. 75-76).

3. Ἡ φιλόκαλος προσπάθεια καὶ ἡ μετ' ὑπομονῆς καὶ ἐπιμονῆς ἀναζήτησις ἀντικειμένων ἀξιολόγου λαϊκῆς τέχνης τοῦ Καθηγητοῦ Βασ. Κυριαζόπουλου καὶ τῆς συζύγου αὐτοῦ, ἅμα δὲ ἡ πρὸς τὴν ἰδιαίτεραν αὐτοῦ πατρίδα ἀγάπη, ἀπετέλεσαν τὰ εὐγενῆ κίνητρα, ὥστε ν' ἀποκτήσῃ ἡ Μύκονος ἐν ἀξιόλογον Μοῦσεῖον, ὅπερ συνεχῶς πλουτιζόμενον, θὰ ἐμφανίζῃ εἰς τοὺς ἐπισκέπτας καὶ μάλιστα τοὺς εἰδικούς ἐπιστήμονας, μίαν ἐνδιαφέρουσαν πτυχήν λαϊκῆς τέχνης, ἱστορικῆς καὶ ἐθνικῆς σημασίας. Διὸ καὶ πᾶς ἔπαινος ἀρμόζει εἰς τοὺς καλοὺς καὶ εὐγενεῖς συλλογεῖς τῶν ἐκτιθεμένων ἀντικειμένων ἐν τῷ λαϊκῷ τούτῳ Μοσείῳ, οἵτινες μὴ φεισθέντες κόπων μακροχρονίων καὶ δαπανῶν οὐχὶ εὐκαταφρονήτων, ἐπέτυχον νὰ ἰδρῦσουν ἔργον, ὅπερ καὶ τοὺς ἰδίους τιμᾶ καὶ δι' ὅπερ δύνανται δικαίως νὰ προβληθοῦν ὡς εὐεργεταὶ τῆς ἰδιαίτερας αὐτῶν πατρίδος, τῆς Μυκόνου. Συγχρόνως δ' ἀπέδειξαν τί δύνανται νὰ προσφέρῃ ἡ ἀτομικὴ πρωτοβουλία εἰς ἔργα ἐθνικῆς ἀξίας.

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΟΝΗΣ

Β α σ. Δ. Κυριαζοπούλου, Αἱ ἐπαναστάσεις τῆς Κρήτης εἰς τὸ λαογραφικὸν Μουσεῖον Μυκόνου. Ἀνάτ. ἐκ τοῦ Γ' τόμ. τῶν Πεπραγμένων τοῦ Γ' Διεθνoῦς Κρητολογικοῦ Συνεδρίου (Ἐν Ρεθύμνῳ, 18-23 Σ/βρίου 1971), Ἀθήναι 1975, σ. 187/98.

Θέμα σχετικὸν μὲ τὸν ἀναλυθέντα ἀνωτέρω Κατάλογον τῆς Συλλογῆς τοῦ Μουσείου Μυκόνου. Διὰν ἐπιτυχῆς περιγραφή τῶν εἰκόνων.

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΙΟΝΗΣ

Θ ε ο δ ὄ ρ ο υ Β. Κωνσταντίνου, Θεολόγου, «Ἐκκλησιαστής». Ποιητικὴ ἀπόδοσις, Ἀθήναι 1976, σ. 71.

1. Ὁ δόκιμος συγγραφεὺς καὶ ποιητὴς Θ ε ο δ. Κωνσταντίνου διὰ τῆς ἀνὰ χεῖρας δημιουργικῆς του ποιητικῆς ἐμπνεύσεως, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ θεοπνεύστου ἔργου τῆς Π.Δ. «Ἐκκλησιαστής», παρέσχε νέον δεῖγμα θρησκευτικῆς ἐξάρσεως καὶ ποιητικῆς ἐμπνεύσεως. Λέγω (ποιητικῆς ἐμπνεύσεως), διότι εἶναι τὸ ἔργον ἀπότοκον ἰδίας ἐμπνεύσεως, ἐπιστηριζομένης ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ κειμένου τοῦ σοφοῦ Σολομώντος. Δὲν νομίζω ὅτι εὐσταθεῖ ὁ τίτλος «ποιητικὴ ἀπόδοσις», διότι τότε ἡ ποίησις δὲν θὰ ἦτο ἄλλο τι ἢ μετεσχηματισμένη ἔμμετρος ἀπόδοσις πεζοῦ λόγου. Οἱ ἐν τῷ Πανδιδασκτηρίῳ τῆς Κων/λεως κατὰ τὴν Βυζαντιακὴν περίοδον μαθηταὶ, ἐδιδάσκοντο σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ μετὰ τῆς Γραμματικῆς, ἔμμετρον «σχεδογραφίαν» καὶ μάλιστα ἀπόδοσιν πεζοῦ λόγου εἰς ἔμμετρον καὶ τάνάπαλιν. Ἄλλ' ἡ τοιαύτη «ἀπόδοσις» ὡχρία ἔναντι τοῦ πρωτοτύπου. Καὶ πάντες οἱ ἐπιχειρήσαντες ν' ἀποδώσουν εἰς ἔμμετρον λόγον ἐν ἡ πλείονα τῶν ἱερῶν κειμένων τῆς Ἀγ. Γραφῆς, ἀπέτυχον ἐν τῇ οὐσίᾳ, ὅπως ἀποτυγχάνει καὶ πᾶς μεταφραστὴς ἀρχαίου κειμένου καὶ μάλιστα κλασσικοῦ.

2. Ἄλλ' ὁ κ. Κωνσταντίνου δὲν ἐπεδίωξεν ἀσφαλῶς ν' ἀποδώσῃ ἐν πληρότητι τὸ ἱερὸν κείμενον τοῦ «Ἐκκλησιαστοῦ». Ἦντλησεν ἰδέας καὶ διὰ τῆς ποιητικῆς του Μούσης, ἠδυνήθη νὰ συλλάβῃ ἐννοίας καὶ ἀρχάς, ἐπιβαλλομένας ἄνωθεν εἰς τὸν ἄνθρωπον. Καταστήσας δι' ἐαυτὸν βίωμα τὰς ἀληθείας τοῦ «Ἐκκλησιαστοῦ», ἐπεδίωξε καὶ ἐπέτυχε νὰ δημιουργήσῃ ἔργον «αὐτοφουῶς» ἐμπνεύσεως. Τῆς ἰδίας ὑφῆς καὶ συλλήψεως εἶναι καὶ τὰ ἔργα του: Οἱ Ψαλμοὶ τοῦ Δαυΐδ, οἱ Μακαρισμοί, ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, ἡ Γένεσις, ὁ Καλόγερος, ὁ Μωϋσῆς, ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς χθὲς καὶ σήμερον ὁ αὐτὸς καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας, αἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων, αἱ ἑπτὰ Καθολικαὶ Ἐπιστολαὶ καὶ ἡ Ἀποκάλυψις τοῦ Ἰωάννου. Εἰς πάντα τὰ ἔργα ταῦτα, ἐμφανίζεται ἡ ποιητικὴ δημιουργία τοῦ ἐξόχου στοχαστοῦ, ὅστις ἐπιζητεῖ, χωρὶς ν' ἀπομακρύνεται τῶν ἐννοιῶν τοῦ ἱεροῦ ἀγιογραφικοῦ κειμένου, νὰ ζωοποιῇ ἐπὶ μᾶλλον τὰ διδάγματα τοῦ θείου λόγου, νὰ συγκεκριμενοποιῇ τὸ βαθυτερον μεταφυσικὸν νόημα αὐτοῦ καὶ δι' εὐστροφίας λόγου, νὰ προκαλῆ αἰσθήματα εὐλαβείας καὶ πόθου μετοχῆς εἰς ἀπόλαυσιν τῶν πνευματικῶν ἐκείνων ἀγαθῶν, ἅτινα ὑπόσχεται, διακηρύττει καὶ παραινεῖ ὁ θεῖος λόγος.

3. Λαμβάνω ἐκ τοῦ ἱεροῦ πρωτοτύπου κειμένου ὡς παράδειγμα τὸ κεφ. 4, στχ. 1-3:

κεφ. 4. στχ. 1 «Καὶ ἐπέστρεψα ἐγὼ καὶ εἶδον
σὺν πάσας τὰς συκοφαντίας
τὰς γινομένας ὑπὸ τὸν ἥλιον·
καὶ ἰδοὺ δάκρυον τῶν συκοφαντουμένων,
καὶ οὐκ ἔστιν αὐτοῖς παρακαλῶν,
καὶ ἀπὸ χειρὸς συκοφαντούντων αὐτοὺς ἰσχύς,
καὶ οὐκ ἔστιν αὐτοῖς παρακαλῶν.

- στχ. 2 καὶ ἐπήνεσα ἐγὼ σὺν τοῖς τεθνηκότας
τοὺς ἤδη ἀποθανόντας ὑπὲρ τοὺς ζῶντας,
ὅσοι αὐτοὶ ζῶσιν ἕως τοῦ νῦν·
- στχ. 3 καὶ ἀγαθὸς ὑπὲρ τοὺς δύο τούτους
ὅστις οὐπω ἐγένετο,
ὃς οὐκ εἶδεν σὺν τῷ ποίημα τὸ πονηρὸν
τὸ πεποιημένον ὑπὸ τὸν ἥλιον».

Ἴδου καὶ ἡ «ἀπόδοσις» ὑπὸ τοῦ κ. Κωνσταντίνου:

«Καὶ ἐγύρισα καὶ ἐκύτταξα καὶ πάλι
ὑπὸ τὸν ἥλιον ὅλα εἶδα τὰ μαρτύρια
εἰς τὸν καλὸ ὁ κακὸς ὅπου ὑποβάλλει,
ὅσα ποτίζει αὐτὸν πικρὰ ποτήρια.

Τὰ δάκρυα, ποὺ τὸν κάνουν οἱ μεγάλοι
δυναῖται εἶδα νὰ χύνη, καὶ σωτήρια
βοήθεια, χέρια κακοῦργα νὰ βγάλῃ
δὲν εἶδα ἀπ' αὐτόν, ἀνθρωπιᾶς τεκμήρια.

Καὶ τότε ἐκείνους ποὺ ἔχουνε πεθάνει
ἐγὼ ὅλους ἐμακάρισα, δὲν χάνει
οὐδεὶς οὐδὲν, καλλίτερα ἂν δὲν ζοῦνε.

Μά, ἀπὸ τοὺς δύο ὅσοι δὲν θὰ γεννηθοῦνε
πειὸ κερδισμένοι, στὴν καρδιὰ τρυπάνι,
θωρώντας τὸ κακό, δὲν θὰ αἰσθανθοῦνε».

4. Ἡ διάκρισις πρωτοτύπου καὶ «ἀποδόσεως» εἶναι φανερά. Ἄλλ' ἡ πνοὴ τοῦ Θεολόγου ποιητοῦ ἐμφυσᾷ ζῶην καὶ χάριν, ὥστε ὁ ἀναγνώστης νὰ καρποῦται τὰ ὑψηλὰ διδάγματα τοῦ ἱεροῦ κειμένου μὲ τὴν προσιτὴν εὐγένειαν τοῦ ποιητοῦ, λαλοῦντος τὴν σύγχρονον γλῶσσαν, ἐπικαίρου ἐφαρμογῆς, μάλιστα δι' ἀποφυγῆς ἐκφοβίζουσῶν ἐκφράσεων τοῦ ἱεροῦ κειμένου. Ἡ λιτὴ ἔκφρασις τοῦ ποιητοῦ, ἡ εὐγενὴς διατύπωσις καὶ ἡ δημιουργικὴ ἱκανότης εἰς ἀπόδοσιν ὑψηλῶν νοημάτων, ἐκφραζομένων ὑπὸ τοῦ πρωτοτύπου κειμένου, εἶναι δεῖγμα τῆς εὐσεβοῦς διαθέσεως, ἐξ ἧς ἐκινήθη εἰς τὸ νέον του ποιητικὸν «δημιούργημα» ὁ ἄξιος Θεολόγος καὶ ποιητῆς Θεόδωρος Κωνσταντίνου.

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΟΝΗΣ

Πρακτικὰ τοῦ Β' Διεθνοῦς Ἀνθρωπιστικοῦ Συμποσίου Ἀθηνῶν - Δελφῶν - Πηλίου (24 Σεβρίου - 2 Ὀκτωβρίου 1972). (Ἑλληνικὴ Ἀνθρωπιστικὴ Ἐταιρεία. Διεθνὲς Κέντρον Ἀνθρωπιστικῶν Κλασσικῶν Ἐρευνῶν. Σειρὰ δευτέρα: Μελέται καὶ ἔρευναί, ἀριθ. 24). Ἀθῆναι 1974, σσ. 1-539.

1. Πρέπει τις νὰ λάβῃ εἰς χεῖρας τὸν ὀγκώδη τόμον, νὰ μελετήσῃ μετ' ἐπιστασίας ὅσα κινοῦν τὸ ἐνδιαφέρον αὐτοῦ, διὰ νὰ θαυμάσῃ τὸ θαυμάσιον ἔργον, ὅπερ ἐπετελέσθη κατὰ τὸ Β' τοῦτο Συμπόσιον Ἀνθρωπιστικῶν Σπουδῶν. Ἀδυνατοῦμεν ν' ἀναλύσωμεν μίαν ἐκάστην τῶν λίαν ἐνδιαφεροῦσῶν Ἀνακοινώσεων ἐπὶ τῶν εἰδικῶν θεμάτων καὶ τὰς ἐν ταῖς συζητήσεσι μεθ' ἐκάστην Ἀνακοίνωσιν διατυπωθείσας γνώμας ἀπὸ ἐπιστήμονας διεθνοῦς κύρους, εἰδικούς ἐν ἐκάστῳ θεματι. Τὰ εἰδικὰ θέματα τοῦ Συμποσίου ἦσαν:

Α') «Ἱστορικὴ θεώρησις τῆς ἐννοίας τῆς Ἐπιστήμης (ἀπὸ τῶν ἀρχῶν μέχρι τῆς Ἀναγεννήσεως)». Β') «Ἡ ἔννοια τῆς Ἐπιστήμης κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους». Γ') «Συστηματικὴ θεώρησις τῆς ἐννοίας τῆς Ἐπιστήμης εἰς τὴν κοινωνιολογίαν καὶ τὰς ἀνθρωπολογικὰς ἐπιστήμας». Δ') «Ἡ ἔννοια τῆς Ἐπιστήμης εἰς τὴν Θεολογίαν».

2. Ἐπὶ τοῦ τελευταίου τούτου θέματος, ὅπερ καὶ ἐνδιαφέρει ἰδιαιτέρως τοὺς ἀναγνώστας τῶν Ἐκκλησιολογικῶν, ἐγένοντο αἱ ἐξῆς Ἀνακοινώσεις, μεθ' ἐκάστην τῶν ὁποίων ἐπηκολούθει συζήτησις μετὰ ἰσχυροὺς ἀπόψεις, κρίσεις καὶ πολλακίς διορθώσεις: Αἱ Ἀνακοινώσεις: 1) G. Verbeke, Contribution on the Topic «The Notion of Science in Theology» (Συμβολὴ ἐπὶ τοῦ θέματος «Ἡ ἔννοια τῆς Ἐπιστήμης ἐν τῇ Θεολογίᾳ»).—Συζητητὴς ὁ Θεοφ. Ἐπίσκοπος Βρεσθένης κ. Δημήτριος. 2) Günther Bornkamm, Geschichte und Wahrheit in biblisch-theologischer Sicht (Zum Problem der Theologie unter den Wissenschaften) (Ἱστορία καὶ Ἀλήθεια ἐν βιβλικῇ - θεολογικῇ ἐννοίᾳ (=περὶ τοῦ προβλήματος τῆς Θεολογίας μεταξὺ τῶν ἐπιστημῶν)).—Συζητηταί: Ὁ Ἐπίσκοπος Βρεσθένης κ. Δημήτριος, ὁ Harald Riesenfeld καὶ ὁ Günther Bornkamm. 3) Σάββα Ἀγουρίδου, Ἡ παράδοσις ὡς φορεὺς καὶ ἐγγυητὴς τῆς ἐξ ἀποκαλύψεως Ἀληθείας.—Συζητηταί: Dieter Lührmann, Κωνστ. Βουρβέρης, Ἀριστοξένος Σκιαδάς, Stanley Jaki, Κωνστ. Μπόννης, Σάββας Ἀγουρίδης. 4) Harald Riesenfeld, Criteria and Valuations in biblical Studies.—Συζητηταί: Ἐπίσκοπος Βρεσθένης κ. Δημήτριος, Σάββας Ἀγουρίδης, Günther Bornkamm, Olof Gigon, Fritz Krafft, Harald Riesenfeld. 5) D. Koutsoyannopoulos-Theraios, Philosophie und moderne Theologie (=Φιλοσοφία καὶ νεωτέρα Θεολογία).—Συζητηταί: Hans Lenk, Μιχαήλ Ροῦσσοσ, Dieter Lührmann, Egil Wyller, Κωνστ. Μπόννης, Olof Gigon, Δ. Κουτσογιαννόπουλος - Θηραῖος.

3. Θὰ ἤθελον νὰ κατακλείσω τὴν σύντομον περιγραφὴν τῶν «Πρακτικῶν» διὰ τῶν πράγματι ἀποφθεγματικῶν λόγων τοῦ Καθηγητοῦ Κωνστ. Βουρβέρη, ἐν «Ἐπιμέτρῳ», σ. 498 τῶν «Πρακτικῶν»: «Κατὰ τὸν ὑπερδισχιλιετῆ βίον του ὁ ἑλληνικὸς ἀνθρωπισμὸς ἔσχε τὸν καθαρῶτατον του διὰ τῶν χριστιανικῶν ἀξιών καὶ ἐπλουτίσθη καὶ πλουτίζεται διὰ τῶν ἀξιών ὄλων τῶν τομέων τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τοῦ ἐπιστητοῦ. Αἱ εἰσελθοῦσαι εἰς τὸν ἀνθρωπιστικὸν χῶρον καὶ ἰσχυρῶς γενόμεναι δεχταὶ ἀξίαι εἶναι αἱ ἀξίαι τῶν μαθηματικῶν, τῶν ἀνθρωπολογικῶν ἢ πνευματικῶν λεγομένων ἐπιστημῶν, τῶν καλῶν τεχνῶν, τῶν θετικῶν - φυσικῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς τεχνολογίας. Οὕτως ὁ ἑλληνικὸς ἀνθρωπισμὸς, μετὰ τὴν ἐκτεθεῖσαν διεύρυνσιν τῶν ὁρίων του, μετεκοσμήθη εἰς ἓν ἀνθρωπιστικὸν «studium generale», τοῦ ὁποίου ἀπώτατος σκοπὸς ὄλων τῶν ἐπὶ μέρους τομέων τοῦ ἐπιστητοῦ εἶναι ἡ παιδεία τοῦ ἀνθρώπου εἰς ἄνθρωπον, ἢ ἀνανεωθείσα καὶ κραταιωθείσα καὶ παγκοσμίως ἤδη κατισχύουσα σωκρατικὴ ἐντολὴ «βελτίους ποιεῖν τοὺς ἀνθρώπους». Τὸ κέντρον τοῦ διευρυνθέντος ἀνθρωπιστικοῦ χῶρου κατέχουν αἱ ἀρχαῖαι ἑλληνικαὶ ἀξίαι ἡγιασμένοι ὑπὸ τῶν χριστιανικῶν».

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΙΟΝΗΣ

J. Meyendorff, Initiation à la Théologie Byzantine. L'histoire et la doctrine. (Les éditions du Cerf). Paris 1975, σελ. 320, σχ. 8ον. (Μετάφρασις ἐκ τῆς ἀρχικῆς ἐκδόσεως: Byzantine Theology, Historical Trends and Doctrinal Themes. New York 1974).

Ἡ καὶ ἐκ πολλῶν ἄλλων ἀξιολογωτάτων συγγραμμάτων γνωστὸς πρωτοπρεσβύτερος

καὶ καθηγητῆς τῆς Ὁρθοδόξου Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Ἁγίου Βλαδιμήρου ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ καὶ τοῦ Πανεπιστημίου Foldham π. Ἰωάννης Me y e n d o r f f ἐδημοσίευσε τὸ ἀνωτέρω περιspoύδαστον ἔργον του ὑπὸ τὸν τίτλον «Βυζαντινὴ Θεολογία», δι' οὗ καθιστᾶ γνωστοὺς εἰς τὸ διεθνές ἀναγνωστικὸν κοινὸν τοὺς πνευματικοὺς θησαυροὺς τοῦ Βυζαντίου. Κυρίως εἰπεῖν πρόκειται περὶ εὐμεθόδου ἐπιστημονικῆς παρουσιάσεως τῆς ἀκμασάσης ἐν Βυζαντίῳ Ὁρθοδόξου Θεολογίας, ἥτις ἐπὶ δέκα πέντε ὄλους αἰῶνας ἐτροφοδότησε μὲν τὴν ἀνατολικὴν Χριστιανοσύνην, ἐπηρέασε δὲ εἰς σημαντικὸν βαθμὸν καὶ τὴν θεολογικὴν σκέψιν τῆς Δύσεως καὶ γενικῶς παρέσχε μεγάλην συμβολὴν εἰς τὴν πνευματικὴν κληρονομίαν ὁλοκλήρου τῆς ἀνθρωπότητος. Καὶ ἡ παρουσίασις αὕτη γίνεται παρ' ἐνὸς ἐκ τῶν γνωστοτέρων συγχρόνων ὀρθοδόξων θεολόγων, διαδραματίζοντος πρωτεύοντα ρόλον ἐν τῇ ῥωσικῇ διασπορᾷ καὶ τῇ οἰκουμενικῇ κινήσει.

Μετ' ἐμπεριστατωμένῃ εἰσαγωγῇ περὶ τοῦ χαρακτῆρος καὶ τῶν πηγῶν τῆς Βυζαντινῆς Θεολογίας (σ. 7-24) ὁ συγγραφεὺς διαίρει τὸ ἔργον του εἰς δύο τμήματα: τὸ ἱστορικὸν (σ. 27-168) καὶ τὸ διδακτικὸν (σ. 171-300), ἐπιτάσσει δὲ τρεῖς πίνακας: βιβλιογραφίας, ὀνομάτων-πραγμάτων καὶ περιεχομένων (σ. 301-320).

Τὸ πρῶτον τμῆμα περιλαμβάνει ἑννέα κεφάλαια, ἐν οἷς ἐρευνῶνται ἐπὶ τῇ βάσει τῶν πηγῶν: ἡ Βυζαντινὴ Θεολογία μετὰ τὴν Χαλκηδὸνα, τὸ Χριστολογικὸν πρόβλημα, ἡ εἰκονομαχικὴ κρίσις, οἱ μοναχοὶ καὶ οἱ ἀνθρωπισταί, ἡ μοναστικὴ Θεολογία, αἱ κανονικαὶ πηγαί, τὸ σχίσμα μετὰξὺ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως, ἡ συνάντησις μετὰ τῆς Δύσεως καὶ ἡ λατρεία ἐν Βυζαντίῳ. Τὸ δεύτερον δὲ μέρος περιλαμβάνει ὀκτὼ κεφάλαια, ἐν οἷς ἐκτίθεται ἡ διδασκαλία τῶν Βυζαντινῶν περὶ τῆς δημιουργίας, τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ, τῶν Μυστηρίων, τῆς Ἐκκλησίας ἐν τῷ κόσμῳ καὶ τῆς ἐσχατολογίας.

Καὶ μόνον ἐκ τῆς ἀνωτέρω κεφαλαϊώδους ἀναγραφῆς τῶν περιεχομένων τοῦ μετὰ χεῖρας ἔργου πείθεται τις περὶ τῆς μεγάλης σπουδαιότητος τῆς ἐξαιρέτου ταύτης συνθέσεως τῆς ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς σκέψεως καὶ ἐμπειρίας καὶ πνευματικότητος. Ἀδιαμφισβητήτως πρόκειται περὶ σοβαροῦ ἐπιστημονικοῦ ἐπιτεύγματος τοῦ π. Me y e n d o r f f, ἀποτελοῦντος πολύτιμον θετικὴν συμβολὴν καὶ προσφορὰν εἰς τὴν ἐπιστήμην τῆς Βυζαντινολογίας καθόλου καὶ ὅλως ἰδιαίτερος εἰς τὸν θεολογικὸν διάλογον μετὰξὺ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως, δι' ὃν λόγον χάριτες ὀφείλονται αὐτῷ.

ΙΩΑΝΝΗΣ Ν. ΚΑΡΜΙΡΗΣ

Piero Scazzoso: Introduzione alla ecclesiologia di San Basilio. Studia Patristica mediolanensia, 4. Milano 1975, σελ. 374.

Τὸ λίαν ἐνδιαφέρον τοῦτο ἔργον περὶ τῆς Ἐκκλησιολογίας τοῦ Μεγάλου Βασιλείου ὀφείλεται εἰς τὸν κάλαμον ἐπιφανοῦς Ἰταλοῦ θεολόγου, γνωρίζοντος βαθύτατα τὴν διδασκαλίαν καὶ πράξιν τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Ὁ Piero Scazzoso ἐγεννήθη τὸ 1912 καὶ ἀπέθανε τὴν 30ὴν Μαρτίου 1975, καταλιπὼν φήμην ἐξαιρέτου ἐπιστήμονος καὶ πνευματικοῦ ἀνθρώπου. Ἐδίδαξεν ἀρχαίαν Χριστιανικὴν Γραμματείαν καὶ ἑλληνικὴν Φιλολογίαν εἰς τὸ ἐν Μιλάνῳ ρωμαιοκαθολικὸν πανεπιστήμιον. Διὰ δὲ τῶν δύο προγενεστέρων συγγραφῶν αὐτοῦ, τῆς μιᾶς «περὶ τῆς γλωσσικῆς δομῆς τῶν κεκμένων Ψευδο-Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου» (Μιλ. 1967) καὶ τῆς ἐτέρας «περὶ ἐπιβιωμάτων τῆς πλατωνικῆς πόλεως εἰς τὸ Κοινόν του Μ. Βασιλείου» (αὐτ. 1970), εἶχεν ἤδη ἀποδείξει τὴν τε ἐπιστημονικὴν δεινότητα καὶ ψυχικὴν ἰκανότητα αὐτοῦ, δι' ὧν εἰσέδυσεν εἰς τὰ μύχια τῆς θεολογικῆς καὶ βιωματικῆς πραγματικότητος τῆς ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς Ἀνατολῇ Ἐκκλησίας. Τὰ προτερήματα ἐκεῖνα ἀπέδωκαν καρποὺς πλέον ὀρίμους εἰς τὸ παρὸν ἔργον.

Ἡ «Εἰσαγωγή» αὐτοῦ εἰς τὴν Ἐκκλησιολογίαν τοῦ κορυφαίου Πατρὸς καὶ Διδασκάλου, παρὰ τὸν μετριόφρονα τίτλον, εἶναι σύγγραμμα σχεδὸν ἑξαντητικὸν τοῦ θέματος. Ὁ σ. ἦτο πλήρως κάτοχος αὐτοῦ. Τύπος ἀμβροσιανοῦ θεολόγου, ἦτοι δυτικὸς μὲν, πλὴν πεποτισμένος, ὡς ὁ μέγας ἐπίσκοπος τοῦ Μεδιολάνου, μὲ τὸ πνεῦμα τῆς καππαδοκικῆς θεολογικῆς παραδόσεως, ἐγνώριζεν ὅσον ὀλίγοι πατρολόγοι τὰ κατ' αὐτήν, ἰδίως δὲ τὰ κατὰ τὸν μ. Βασίλειον, ὅστις ὑπῆρξε δι' αὐτὸν ἀντικείμενον ἐμμόνου καὶ περιπαθοῦς ἐντρυφήσεως.

Ἐναγινώσκων τις τὸ παρὸν σύγγραμμα, ἀτενίζει οὐχὶ μόνον πλούσιον ἀμητὸν πεζῆς ἐρεύνης, χρήσιμον μὲν, ἀλλ' ἄχρουν τυπουκλεισιμὸν, ἀλλὰ καὶ ζῶσαν ἐρμηνείαν περὶ τὴν πίστιν καὶ τὸν βίον τῆς «κλασσικῆς», ὡς θὰ ἠδυνάμεθα νὰ τὴν εἴπωμεν, ἐκείνης περιόδου τοῦ χριστιανισμοῦ.

Τὸ διάγραμμα τοῦ βιβλίου ἔχει ὡς ἐξῆς:

Προηγούνται παρουσιάσεις ὑπὸ R. Cantalamessa (σ. VII-IX), δαφιλῆς Βιβλιογραφία (σ. XI-XVIII), Πρόλογος τοῦ σ. (σ. 3-6) καὶ ἐμπεριστατωμένη Εἰσαγωγή (σ. 7-52), εἶτα δὲ ἐκτίθεται ἡ κυρία ὕλη εἰς πέντε κεφάλαια, οὕτως:

I. Ἐπισημαίνονται αἱ ἀναφοραὶ τῆς θεολογίας τῶν Καππαδοκῶν Πατέρων πρὸς τὴν Ἐκκλησιολογίαν. Ἀναπτύσσονται τὰ περὶ τῶν ἐκκλησιολογικῶν πηγῶν τοῦ Βασιλείου. Τέλος δέ, ἐξαίρεται τὸ τριαδικὸν δόγμα καὶ ἡ Πνευματολογία, ὡς στήριγμα καὶ θεμέλιον τῆς Ἐκκλησίας (σ. 53 κ. ἐξ.).

II. Ὑπὸ τὸν τίτλον Ἁγία Γραφή καὶ Λατρεία, ἐξετάζεται ὁ ἱ. Πατὴρ εἰς τὰς σχέσεις αὐτοῦ πρὸς τὴν Βίβλον, εἶτα δὲ ἡ Ἀναφορὰ αὐτοῦ, εἰς δύο ἐνότητες (σ. 123 κ. ἐξ.).

III. Εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο, γίνεται πλατὺς λόγος, μὲ βάσιν τὸν Βασίλειον, περὶ τοῦ μυστηρίου τῆς Ἐκκλησίας, ἦτοι περὶ τῆς Ἐκκλησίας ὡς «τόπου» δοξολογίας, ἀχειροποιήτου δημιουργήματος, τῆς ἐν αὐτῇ μυστηριακῆς ἀγιάσεως τῶν πιστῶν, τῆς μορφῆς τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τῆς II. εἰς τὴν K. Διαθήκην, τῆς ἀενάου παρουσίας τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ συνόλω τῶν πιστῶν καὶ ἄλλων τινῶν χαρακτηριστικῶν τῆς Ἐκκλησίας (σ. 171 κ. ἐξ.).

VI. Ὁ σ. πραγματεύεται ἐνταῦθα τὰ θέματα: α) ὁ ἐπίσκοπος, φῶς τῆς Ἱεραρχίας, β) ὁ Βασίλειος καὶ ὁ ἐπίσκοπος Ρώμης, ἐνθα μετ' ἰδεῶδους ἀμεροληψίας κρίνων, οὐδὲν εὐρίσκει ἱστορικὸν καὶ θεολογικὸν ἔρεισμα τοῦ παπικοῦ πρωτείου παρὰ Βασιλεῖω καὶ γ) ἡ ἀξία τῆς Παραδόσεως (σ. 237 κ. ἐξ.).

V. Ἐκκλησία καὶ Μοναχισμός. α) Ἱστορικαὶ προϋποθέσεις τῶν περὶ Μοναχισμοῦ ἰδεῶν τοῦ Βασιλείου, β) ἡ ἐν τῷ Μοναχισμῷ αὐτοῦ συμβολὴ τῶν δύο ἄλλων Καππαδοκῶν Πατέρων (Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ καὶ Γρηγορίου Νύσσης) (σ. 286 κ. ἐξ.).

Τὰ κεφάλαια κατακλείονται διὰ τοῦ Συμπεράσματος (σ. 324 κ. ἐξ.), ἐν ᾧ συντίθεται ἡ διδασκαλία τοῦ ἱ. Πατρὸς καὶ διαζωγραφεῖται οὗτος, ὡς ἠθικὴ καὶ πνευματικὴ προσωπικότης.

Ἄκολουθεῖ περίληψις τοῦ ἔργου εἰς τὴν ἀγγλικὴν (Summary), παρατίθενται δ' εἶτα Πίνακες (σ. 353 κ. ἐξ.), βιβλικός, πατρολογικός, ὀνομάτων καὶ ἀναλυτικός.

Τὸ βιβλίον, γενικῶς ἀνταποκρίνεται εἰς τὸ περὶ τὴν Οἰκουμένην Κίνησιν πνεύμα τῆς Β' Βατικανῆς Συνόδου, συμβάλλον ἐποικοδομητικῶς εἰς τὴν προσέγγισιν τῶν δύο πρεσβυγενῶν Ἐκκλησιῶν.

ΒΑΣ. ΜΟΥΣΤΑΚΗΣ

Archiv für Liturgiewissenschaften. Herausgegeben von Dr. Emmanuel V. Severus OSB, Band XVI. Verlag Friedrich Pusket, Regensburg 1974, σ. 670.

Dieser dem Abt Ildelfons Herwegen an seinem Geburtstag vor Hundert Jahren gewidmeter Band umfasst wiederum 5 Aufsätze, 1 Miscelle und den Literaturbericht (155-605), dem sich folgende Register anschliessen: (1) Autoren (607-622), (2) Altes Testament (623-626), (3) Targume, Traktate aus Talmud und Midrasch, Handschriften aus der Wüste Juda, Texte aus Rás Schamrá (Ugarit) (S. 626), (4) Neues Testament und Neutestamentliche Apokryphen (627-629), (5) Nichtchristliche Schriftsteller (629-630), (6) Christliche Schriftsteller (630/1), (7) Liturgische Quellen (631/2) und (8) Wörter und Sachen (633-667).

Und nun zu den Aufsätzen: (1) Pius Merendino OSB, «Gleichnisrede und Wortliturgie». Es handelt sich um eine ergänzte Fassung eines für die Festschrift zum 70. Geburtstag von J. Prado verfassten Aufsatzes mit dem Titel «Ohne Gleichnisse redete er nicht zu ihnen. Zu Mk 4,1-34» (7-31). Vorliegende Untersuchung beschränkt sich darauf, anzugeben, an welchen Stellen innerhalb des Markusevangeliums und z. T. des Alten Testaments der Begriff παραβολή, «mashal», vorkommt und in welchem gedanklichen Zusammenhang Gleichnisse vorgetragen wurden. (2) Klemens Richter, Ansätze für die Entwicklung einer Weiheliturgie in Apostolischer Zeit (32-52). Der V. weist erneut nach, dass die drei «Munera», d.h. Hirten-, Priester- und Lehramt als die zentralen bischöflichen Aufgaben schon im Neuen Testament und in den ersten kirchlichen Verlautbarungen beschrieben worden sind, und «wenn die erste uns erhaltene Aufzeichnung einer Bischofsweihe, nämlich die der «Apostolischen Überlieferung» Hippolyts von Rom, wieder in gleichem Masse darauf zurückkommt, so führt sie kontinuierlich fort, was Klemens und wohl auch die ersten Bischöfe von Rom, ja was schon Petrus und das Neue Testament als zentralstes Anliegen für den Bischof genannt haben. Das Bild vom Hirten zeigt uns auf jeden Fall von Anfang an das Band, das zwischen Bischof, Apostel und Christus besteht. Es muss somit auch wesentlicher Bestandteil jeder Weiheliturgie sein» (S. 52). (3) Gabriele Winkler, Über die Kathedralvesper in den verschiedenen Riten des Ostens und Westens (53-102). (4) Bogdan Bolz, Irische Marginalien im Evangeliar von Gniezno (103-107). (5) Friedrich Wulf SJ, Liturgie und Mönchtum (108-149). Zum 65. Geburtstag von P. Emmanuel v. Severus OSB, dem Herausgeber des ALw, bietet der V. hier eine ausführliche Bibliographie desselben. — Die Miscelle von Hieronymus Frank OSB handelt über «Die Bezeugung eines Karsamstagsresponsoriums durch Beda Venerabilis». (150-153).

MARTIN JORDAN

Κωνσταντίνου Γ. Μπόνη, Εὐκλεῆς Πεντηκονταετηρίς τῶν Περιοδικῶν «Ἐκκλησία» καὶ «Θεολογία», Ἀθήναι 1973, σελ. 115, ἀνάτ. ἐκ τῆς «Θεολογίας».

Ἡ πρώτη προσπάθεια εὐρετηριάσεως τοῦ κατ' ἐξοχὴν παρ' ἡμῖν ἐπιστημονικοῦ Θεολογικοῦ περιοδικοῦ «Θεολογία» εἶχε γίνῃ τὸ ἔτος 1963 ὑπὸ τοῦ τότε φοιτητοῦ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν, μετέπειτα ἀρχιμανδρίτου Χρυσοστόμου, Σωτηρίου Ἀθ. Ρουμελιώτου, εἰς τὸ ἔργον του: Βιβλιογραφικὸν Εὐρετήριο Πραγματειῶν, 1. Ἐπιστημονικὸν Περιοδικὸν «Θεολογία», 1923-1962, Ἀθήναι 1963, τὸ ὁποῖον εἶχον τὴν εὐκαιρίαν ὅπως

παρουσιάσω ἀπὸ τῶν στηλῶν τῆς «Θεολογίας», 39 (1968) 710-171. Ἡ ἐργασία ἐκείνη, καλύπτουσα τὰ ἔτη 1923-1962, περιελάμβανε τὸ Προλογικὸν Σημείωμα (σ. 7-8) καὶ τρεῖς Ἀλφαβητικὸς Πίνακας κατὰ Συγγραφεῖς, α') Πραγματειῶν (σ. 9-43), β') Νεοκρολογιῶν (σ. 45-48) καὶ γ') Ἐπιστημονικῶν Εἰδήσεων (σ. 49-52).

Τὴν φορὰν ταύτην, ἡ προσφορὰ τοῦ ὁμοτίμου καθηγητοῦ τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν καὶ Διευθυντοῦ τῶν περιοδικῶν «Ἐκκλησία» καὶ «Θεολογία» Κων/νου Γ. Μ π ό ν η, ἐπεκτείνεται μέχρι τοῦ ἔτους 1973, συμπεριλαμβανομένου. Ὁ Καθηγητὴς Κ. Μ π ό ν ης, εἰς τὸν πρόλογόν του (σ. 5-15), ἀποτίει φόρον τιμῆς εἰς τοὺς σχόντας τὴν πρωτοβουλίαν τῆς ἐκδόσεως τῶν δύο περιοδικῶν Ἀρχιεπίσκοπον Ἀθηνῶν Χρυσόστομον Παπαδόπουλον καὶ καθηγητὴν Γρηγόριον Παπαμιχαήλ, δίδει ἱστορικές τινας κ.ἀ. πληροφορίας περὶ τῶν δύο τούτων περιοδικῶν, παρεμβάλλει δὲ καὶ τρία ἱστορικὰ ἔγγραφα: 1. Τὴν ἐγκύκλιον τῆς Ἱ. Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος περὶ τῆς ἐκδόσεως τοῦ ἐπισήμου αὐτῆς δελτίου (Ἐκκλησίας), σ. 6-8. 2. Τὴν Ἔντευξιν «Πρὸς τοὺς Ἀναγνώστους» τῆς Ἐκκλησίας, ἐν τῷ πρώτῳ φύλλῳ ταύτης, τῆς Ἐποπτευούσης Ἐπιτροπῆς, σ. 8-10, καὶ 3. Τὸν Πρόλογον τῆς Θεολογίας, εἰς τὸ α' τεῦχος ταύτης, ὑπὸ τοῦ Ἀ' Διευθυντοῦ καθηγητοῦ Γρηγορίου Παπαμιχαήλ, Ἰδε καὶ Ν. Μητροποῦλου, Θεολογία, Ὁρθοσκευτικὴ καὶ Ἡθικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία 6 (1965) 265-267 καὶ Ν. Θ. Μπουγάτσου, Βιβλιογραφία Ἑλληνικοῦ Ὁρθοσκευτικοῦ Τύπου (1826-1966), Ἀθῆναι, 1974, ἀν. ἐκ τῆς «Θεολογίας». Ἀκολουθοῦν τὰ Περιεχόμενα τῶν μελετῶν ἐκάστου τόμου (σ. 17-72) καὶ δύο Πίνακες: Ἀ' Πραγματειῶν κατὰ Συγγραφεῖς (σ. 73-102), καὶ Β' Πραγματῶν, Ἱστορικῶν Προσώπων, Κυρίων Ὀνομάτων, Τοπωνυμιῶν καὶ Ἄλλων Λέξεων (σ. 103-115).

Εἰς τὰ Περιεχόμενα παρατίθεται ὁ ἀριθμὸς τῆς σελίδος τῆς ἀρχῆς ἢ συνεχείας μιᾶς ἐκάστης μελέτης, μὲ μιάν μόνην ἐξαίρεσιν, τοῦ τόμου Γ' (1925), ἐνθα σημειοῦνται καὶ οἱ ἀριθμοὶ τῶν σελίδων τῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ τέλους αὐτῶν (σ. 19-20). Εἰς ἅπαντας τοὺς τόμους γίνεται ἀπλή μνεῖα τοῦ Κριτικοῦ καὶ Βιβλιογραφικοῦ Δελτίου, ἔνευ ἀναφορᾶς εἰς τὰ ὀνόματα τῶν γραφόντων, μὲ μόνην διαφορὰν τοῦ τόμου Μ' (1969), ἐν ᾧ καταχωροῦνται καὶ τὰ ὀνόματα τούτων (σ. 63). Ὁ φίλος συνάδελφος καὶ συγγραφεὺς θὰ μοὶ ἐπιτρέψῃ, πιστεῦω, ὅπως προσθέσω εἰς τὰ Περιεχόμενα τὰ εἰς τὴν «Θεολογίαν» δημοσιευθέντα, καὶ ἔνευα πιθανῆς τυπογραφικῆς ἀβλεψίας μὴ σημειούμενα, ἄρθρα μου (σ. 97-98).

Ὁ Μητροπολίτης Ἡλιουπόλεως Γεννάδιος (1883 - 1956), 27 (1956) 341-344. Ἡ Σύσκεψις τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Ἱστορικῶν, 27 (1956) 509-511. Βιβλιογραφία Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας (1453-1960), 34 (1963) 308-332, 437-463, 632-651. 35 (1964) 154-158, 331-339, 481-486, 654-663. 36 (1965) 327-332, 493-499, 664-670, 37 (1966) 128-137, 329-333.

Εἰς τὸν Ἀλφαβητικὸν Πίνακα Πραγματειῶν κατὰ Συγγραφεῖς ἴσως θὰ ἦτο καλύτερον ἐὰν ἠκολουθεῖτο διὰ κάθε συγγραφέα ἢ σειρά: ἐπώνυμον, ὄνομα μέσον ἢ ὄνομα πατρός. Ἐνίοτε τὰ αὐτὰ πρόσωπα συναντῶνται δις κατὰ ἓνα διαφορετικὸν τρόπον. Διὰ λόγους μεθοδολογικοῦς, ὁ ἀναγνώστης ἴσως θὰ ἐβοηθεῖτο περισσότερο, ἐὰν ἐτίθεντο τὰ ἄρθρα τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως ὑπὸ ἓν ὄνομα, ἢ, τούτου ἀδυνάτου ὄντος, ἢ ἀνάλογος εἰς τὸν ὑπὸ διπλῆν ἰδιότητα παρατιθέμενον συγγραφέα σημειώσις, π.χ. Ἀτέσης Βασίλειος, Μητροπολίτης πρ. Λήμου-Βασίλειος Ἐπίσκοπος Ταλαντίου, σ. 74, 75. Εὐλόγιος, Μητροπολίτης Κορυτσᾶς-Κουρίλας Εὐλόγιος Λαυριώτης, Μητροπολίτης Κορυτσᾶς, σ. 79, 84. Ἱερώνυμος, Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν-Κοτσώνης Ἱερώνυμος, σ. 81, 84. Παπαδόπουλος, γρ. 714 ἀπὸ τοῦ τέλους, σ. 91. Ἐρωτηματικὸν ὑπὸ τοῦ ὑποσημειουμένου. Τσιρπανλῆς Αἰμιλιανὸς - Τσιρπανλῆς Κωνσταντίνος Ν., σ. 100. Παπαδόπουλος Χρυσόστομος - Χ.Α., σ. 91-93, 101.

Οἱ μοναχοὶ καταγράφονται ἄλλοτε διὰ τοῦ ὀνόματος τῆς μετανοίας αὐτῶν ἢ διὰ τοῦ ἀρχικοῦ αὐτῶν ὀνόματος, π.χ. Διονυσιάτης Χρυσόστομος, σ. 78. Λαυριώτης Σπυρίδων, σ. 85. Παντελεῆμων, Μοναχὸς Λαυριώτης, σ. 91.

Τὸ παρὸν Εὐρετήριο, καταρτισθὲν ὑπὸ τοῦ ἔλλογιμωτάτου συναδέλφου Κ. Μπὸν η, εἶναι εὐπρόσδεκτον καὶ θὰ παραμένῃ βοήθημα χρήσιμον διὰ κάθε μελετητὴν τῆς Θεολογίας, ὡς περιοδικοῦ καὶ ἐπιστήμης. Συνενώνω μὲ ἐκεῖνον, ὡς ἐλάχιστος συνεργάτης αὐτῶν, τὰς θερμὰς εὐχὰς πρὸς τὰ δύο περιοδικὰ «Ἐκκλησία» καὶ «Θεολογία», ἐπὶ τῇ εὐκλεεῖ πεντηκονταετηρίδι (1923-1973), εὐχόμενος τὴν εἰς τὸ μέλλον ἀπρόσκοπτον συνέχισιν καὶ λαμπρὰν καρποφορίαν αὐτῶν. Κατακλείω δὲ μὲ τὰ ὅσα ἔγραψον τὸ 1968 ἀπὸ τῶν στηλῶν τοῦ αὐτοῦ περιοδικοῦ. «Ἐἴμεθα εὐγνώμονες εἰς τὸ περιοδικὸν «Θεολογία» καὶ τοὺς ἐκδότας αὐτῆς διὰ τὴν συνεχῆ πρόφρονον φιλοξενίαν, ἰδίως ἐσχάτως λόγῳ τῆς μὴ ἐκδόσεως τῶν ἐν τῷ κέντρῳ ἡμετέρων περιοδικῶν» (τόμος 39, σελὶς 711).

ΒΑΣ. Θ. ΣΤΑΥΡΙΔΗΣ

L' Église Orthodoxe Roumaine, De la Théologie Orthodoxe Roumaine des Origines a nos jours, Bucarest: Éditions de l' Institut Biblique et de Mission Orthodoxe, 1974, pp. 528.

Εἰς ἓνα τόμον ἐκ 528 σελίδων γίνεται μία παρουσίασις, ἀνάλυσις καὶ περιγραφή εἰς τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν τῆς ὀρθοδόξου ρουμανικῆς Θεολογίας, ἀπ' ἀρχῆς μέχρι σήμερον. Εἰς τὴν ἀρχὴν ὑπάρχει πρόλογος διαφωτιστικὸς διὰ τὴν θεολογίαν ταύτην (σ. 5-14), κατόπιν δὲ ἐξετάζεται ἡ θεολογία ὑπὸ τὴν τετραπλῆν αὐτῆς κλασσικὴν διάρθρωσιν: 1. Βιβλικὴ Θεολογία (σ. 15-84), καθηγηταί: Vl. Prelicean, Gr. T. Marcu. 2. Ἱστορικὴ Θεολογία (σ. 85-210), καθηγηταί: 1. Ramureanu, M. Sesan, M. Pacurariu, Al. I. Ciurea, Ioan G. Coman, Al. Elian. 3. Συστηματικὴ Θεολογία (σ. 211-391), καθηγηταί: D. Staniloe, Isidor Todoran, N. Chitescu, I. Ica, Constantin Pavel, Ioan Zagrean, Petru Rezuș, Corneliu Sirbu, Emilian Vasilescu. 4. Πρακτικὴ Θεολογία (σ. 392-499), καθηγηταί: Liviu Stan, Ene Braniste, Al. Moisiu, Gabriel Popescu, D. Calugar.

Ὡς ἐν ἐπιλόγῳ παρατίθεται τὸ ἄρθρον τοῦ καθηγητοῦ Ion Briã μὲ τὸν τίτλον: «Σύνθεσις Πνευματικῆ καὶ Οἰκουμενικῆ» (σ. 500-526).

Πρόλογος (σ. 5-14). Οἱ σημερινοὶ ρουμᾶνοι ὀρθόδοξοι θεωροῦνται ἀπόγονοι κυρίως τῶν ἀρχαίων Δακο-ρωμαίων, διακρατήσαντες διὰ μέσου τῶν αἰώνων τὴν ὀρθόδοξον πίστιν (Β' αἰὼν καὶ ἐξῆς). Ὡς πρῶτοι θεολόγοι αὐτῶν ἐκλαμβάνονται ὁ Ἰωάννης Κασσιανὸς καὶ Διονύσιος ὁ Μικρὸς, λατινιστὶ γράψαντες, ἀλλὰ θεολόγοι ἐκ προελεύσεως βυζαντινοὶ (σ. 5-6). Μετέπειτα εἶναι δυνατὸν νὰ ὀμιλῶμεν περὶ μιᾶς λαϊκῆς θεολογίας, ἡ ὁποία ἐχρησιμοποίει ὡς μέσον ἐκφράσεως τὴν ἑλληνικὴν ἢ σλαβωνικὴν. Ἀπὸ τοῦ ἸΣΤ' αἰῶνος καὶ ἐξῆς ἀρχίζουν νὰ ἐμφανίζωνται, κατ' ἀρχὰς ἐν μεταφράσει ἐκ τῶν ὡς ἄνω γλωσσῶν, ἀργότερον δὲ ἐν πρωτοτύπῳ εἰς τὴν ρουμανικὴν γλῶσσαν ἔργα θεολογικά. Κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα, διὰ τῆς ἰδρύσεως τῶν Θεολογικῶν σχολῶν ἐν Ρουμανίᾳ, ἡ ρουμανικὴ θεολογία ἀρχίζει νὰ λαμβάνῃ ὑπόστασιν, κατὰ δὲ τὸν Κ' αἰῶνα νὰ ἀναπτύσσεται, διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὴν σημερινὴν τῆς θέσιν. Κατὰ τὸν Κ' αἰῶνα ἀνεδείχθησαν τρεῖς γενεαὶ ρουμάνων θεολόγων, οἱ πρὸ τοῦ Α' παγκοσμίου πολέμου, οἱ μετὰ τῶν δύο παγκοσμίων πολέμων καὶ οἱ μετὰ τὸν Β' παγκόσμιον πόλεμον (σ. 6-7). Μερικοὶ ἐκ τῶν καθηγητῶν ἐσπούδασαν εἰς τὰς Ἀθήνας (σ. 7 καὶ ἀλλαχοῦ).

Εἰς ὀλόκληρον τὸ βιβλίον σημειοῦται ἡ προσφορὰ τῶν πατριαρχῶν Μύρωνος, Νικοδήμου καὶ ἰδίως τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ὁ ὁποῖος ἔδωκε νέαν πνοὴν εἰς ὄλους τοὺς τομεῖς καὶ τὰς ἐκδηλώσεις τῆς Ἐκκλησίας, ἀπὸ τῆς ἐκλογῆς του καὶ ἐξῆς. Ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τοῦ βιβλίου διαφαίνεται ὁ ἐνθουσιασμός, μὲ τὸν ὅποιο γράφοντες ἅπαντες οἱ καθηγηταὶ ὑπὲρ τοῦ κλάδου ἢ τῆς εἰδικότητος αὐτῶν. Δὲν ἔλλειπει ὁμως καὶ ἡ αὐτοκριτικὴ ὁ αὐτοελεγχος. Λέγεται ὅτι «ἡ ὀρθόδοξος ρουμανικὴ θεολογία... εὐρίσκειται ἀκόμη εἰς τὴν

περίοδον τῆς νεότητος αὐτῆς». Ἀπαριθμοῦνται ἀτέλειαί τινες, ἀλλὰ λέγεται μετ' ἐμφάσεως ὅτι αὕτη προσπαθεῖ νὰ κτίσῃ «τὸ καθίδρυμά της κατὰ τὸ σεβάσιμον παράδειγμα τῶν Πατέρων» (σ. 14). Εἰς πολλὰ σημεῖα τοῦ βιβλίου ἐπαναλαμβάνονται τὰ αὐτὰ ὄνματα, θέματα καὶ δημοσιεύματα. Πλὴν τῶν ὀρθοδόξων θεολόγων γίνεται ἡ ἀναφορά καὶ εἰς τοὺς οὐνίτας ἢ τοὺς ἐξ οὐνιτῶν ὀρθοδόξους θεολόγους εἰς διάφορα μέρη τοῦ βιβλίου (σ. 111, 138, 151-152 καὶ ἀλλαχοῦ).

Βιβλικὴ Θεολογία (σ. 15-84). Τὸ βιβλίον βεβαίως ἀφιερῶται εἰς τὴν ρουμανικὴν ὀρθόδοξον θεολογίαν καὶ τοὺς ρουμάνους ἐκπροσώπους ταύτης. Παρὰ ταῦτα συναντῶνται καὶ τὰ ὄνματα μὴ ρουμάνων θεολόγων, ὀρθοδόξων καὶ μὴ. Μεταξὺ τούτων ἀναφέρονται οἱ Π. Μπρατσιώτης (σ. 16, ὑποσ. 4), Γαλλίας Μελέτιος (σ. 25, ὑποσ. 14), Βασίλειος Βέλλας καὶ Ἀλιβιζάτος (σ. 37, ὑποσ. 6-7).

Ἱστορικὴ Θεολογία (σ. 85-210). Ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὴν διοργάνωσιν τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἡ Ἐκκλησία τῆς Γεωργίας ὀνομάζεται πατριαρχεῖον, ἱστορικῶς τοποθετούμενον μεταξὺ τῶν ἄλλων τεσσάρων ἀρχαίων πατριαρχείων τῆς ἀνατολῆς, αἱ δὲ Ἐκκλησίαι Τσεχοσλοβακίας καὶ Φιλανδίας ἐμφανίζονται ὡς αὐτοκέφαλοι (σ. 84, 101). Μῦθος θεωρεῖται ἡ θεωρία περὶ τῆς ἐξαρτήσεως ἐπὶ αἰῶνας τινὰς τῶν ἀρχιεπισκοπῶν Βλαχίας καὶ Μολδαβίας ἐκ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Βουλγαρίας. Λύεται ὀρθῶς τὸ θέμα διὰ τῆς ἐξαρτήσεως τούτων ἐκ τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου μέχρι τοῦ ΙΘ' αἰῶνος (σ. 97). Ὁρθῶς ἐκλαμβάνεται καὶ ὑπὸ τῆς ὀρθοδόξου ρουμανικῆς θεολογίας τὸ γεγονός, ὅτι καὶ μετὰ τὴν ἄρσιν τῶν ἐκατέρωθεν μεταξὺ παλαιᾶς καὶ νέας Ρώμης ἀναθεμάτων, «τὸ σχίσμα συνεχίζεται» (σ. 114). Εἰς πολλὰ σημεία γίνεται λόγος περὶ τῶν μεταφράσεων ἐκ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ εὐρύτερον περὶ τῆς ἑλληνικῆς ὀρθοδόξου θεολογίας μετὰ τὴν ἄλωσιν, ἥτις καὶ μετὰ προσοχῆς μελετᾶται ὑπὸ τῆς ρουμανικῆς ὀρθοδόξου θεολογίας ὡς ἐπιδράσασα ἐπ' αὐτῆς, ἐφ' ὀλοκλήρου τῆς ἀνατολῆς ἀλλ' ἀκόμη καὶ ἐπ' αὐτῆς τῆς δύσεως (σ. 103, 109).

Ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία τοῦ Μελετίου ἐχρησιμοποιήθη ὡς πρῶτον ἐγχειρίδιον ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας ἐν μεταφράσει (σ. 86-87, 104, 112, 127). Ἄλλοι ἐκκλησιαστικοὶ ἄνδρες ἢ θεολόγοι τῆς ἀνατολῆς ἀναφέρονται οἱ Ἡλίας Μηνιάτης, Εὐγένιος Βούλγαρις, Μελέτιος Πηγᾶς (σ. 112, 118). Μνημονεῦνται δὲ τὰ συνέδρια, τὸ πανορθόδοξον τῆς Πόλεως τοῦ 1923 καὶ τὸ Α' τῆς ὀρθοδόξου θεολογίας τῶν Ἀθηνῶν τοῦ 1936 (σ. 108-109), καθὼς καὶ ἡ θεολογικὴ σχολὴ τῶν Ἀθηνῶν (σ. 169).

Αἱ σχέσεις τῆς ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας μετὰ τῶν ἀρχαίων ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν χαρακτηρίζονται ἀδελφικαὶ καὶ φιλικαί, «ἐπὶ τῇ προόψει τῆς ἐγγύς ἐνώσεως αὐτῶν» (σ. 93). Ὁ ὀρθοδοξοπαλαιοκαθολικὸς θεολογικὸς διάλογος θεωρεῖται ὡς ἔχων «καλὰς προοπτικὰς διὰ τὸ μέλλον» (σ. 117). Μνεῖα τῆς οἰκουμενικῆς κινήσεως γίνεται εἰς τὰς σελίδας 118-320.

Τὰ ἔργα τῶν πάσης φύσεως ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων εἰσῆλθον εἰς τὴν Ρουμανίαν τοὺς αἰῶνας ΙΣΤ'-ΙΘ' διὰ τῶν σλαβικῶν μεταφράσεων, ἀλλὰ τὸ αὐτὸ παρατηρεῖται νὰ γίνηται ἀπὸ τοῦ ΙΖ' αἰῶνος καὶ ἐξῆς καὶ διὰ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, ἥτις ἐβοήθησεν κατὰ πολὺ διὰ τὴν ἀκριβῆ μεταφράσιν καὶ ἀποκατάστασιν τούτων εἰς τὴν ρουμανικὴν (σ. 159-160, 198-199). Μέχρι σήμερον ἔχουν γίνεαι ἀρκεταὶ μεταφράσεις πατερικῶν ἔργων εἰς τὴν ρουμανικὴν γλῶσσαν, ἀλλ' ἡ ἐργασία αὕτη εἶναι μονομερῆς, γενομένη κατ' ἐκλογὴν καὶ οὐχὶ συστηματικὴ καὶ ὀλοκληρωμένη (σ. 174).

Εἰς διάφορα μέρη τοῦ βιβλίου ἐκτίθεται τὸ τί δέον γενέσθαι. Π.χ., ἐκ τῶν δύο μητροπόλεων Οὐγγροβλαχίας καὶ Μολδαβίας, ἡ β' ἔχει μελετητῆ ὀλιγώτερον καὶ χρειάζονται διάφοροι ἐργασίαι ἐπ' αὐτῆς (σ. 145-146). Ἀπὸ πλευρᾶς ρουμανικῆς δέον νὰ γραφῆ μιὰ συνθετικὴ ἐργασία ἐπὶ τοῦ βίου καὶ τῆς δράσεως τοῦ διακόνου Κορεσίου (σ. 150) καὶ περὶ τοῦ Παϊσίου Βελιτσφόφσκυ. Εἰς τὰς σελίδας 156-157 καταχωροῦνται τὰ θέματα, ἐπὶ τῶν ὁποίων δέον νὰ γίνωσιν ἐκδόσεις καὶ μελέται καὶ ἢ ἐπ' αὐτοῦ ἀκολουθητέα μέθοδος ἐργασίας.

Διὰ τὴν πατρολογία ἐπιτείνεται ὅπως γίνῃ μία πλήρης καταγραφή ὄλων τῶν ἐν μεταφράσει ρουμανιστῶν ἐκδοθέντων ἔργων (σ. 172). Νὰ συνεχισθῇ τὸ ρεῦμα τῆς ἐπιστροφῆς εἰς τοὺς Πατέρας διὰ τῆς ἐκδόσεως ἐν μεταφράσει τῶν ἔργων αὐτῶν καὶ εἰδικῶν μονογραφιῶν, οὕτως ὥστε νὰ καταστῇ ζῶσα καὶ δυναμικὴ ἡ παρουσία τῶν Πατέρων σήμερον. Καὶ ἡ ἐπικοινωνία τῆς ρουμανικῆς ὀρθοδόξου πατρολογίας μετὰ τῶν ὀρθοδόξων καὶ μὴ κέντρων ἢ ἰδρυμάτων πατερικῶν μελετῶν.

Ἐντίθενται κατὰ ἓνα ρεαλιστικὸν τρόπον τὰ διάφορα στοιχεῖα τῆς ἐν τῷ παρόντι πολιτιστικῆς παρουσίας τοῦ Βυζαντίου, ἐπ' ὠφελεία ὄχι μόνον τῆς ἀνατολικῆς ὀρθοδοξίας, ἀλλὰ καὶ ὀλοκληροῦ τοῦ συγχρόνου κόσμου (σ. 200-201). Ὁμοίως κατὰ ἓνα θαυμάσιον τρόπον αἱ διὰ μέσου τῶν αἰῶνων σχέσεις τοῦ Βυζαντίου καὶ ἀκολουθῶς τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου μὲ τὰς ρουμανικὰς περιοχάς. Αἱ παρατιθέμεναι ἀπόψεις εἶναι πολὺ θετικαί (σ. 206-210).

Συστηματικὴ Θεολογία (σ. 211-391). Γνωστοὶ εἰς τοὺς συστηματικοὺς θεολόγους τῆς ρουμανικῆς θεολογίας εἶναι ὁ Χρῆστος Ἀνδρουτσος, διὰ τῆς εἰς τὴν ρουμανικὴν μεταφράσεως καὶ χρήσεως τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ (σ. 221, 252-253), καθὼς καὶ ὁ Ἰωάννης Καρμίρης (σ. 262). Γίνεται λόγος περὶ τοῦ ἀοιδίμου πατριάρχου Ἀθηναγόρου καὶ τοῦ ὑπ' αὐτοῦ κηρυττομένου διαλόγου τῆς ἀγάπης, ἐν τῇ ἄρσει τῶν ἀναθεμάτων (σ. 275).

Πρακτικὴ Θεολογία (σ. 392-499). Ἡ προσφορὰ τῆς ὀρθοδόξου ρουμανικῆς θεολογίας εἰς τὸν τομέα τοῦτον καὶ ἰδίως εἰς τὸ κανονικὸν δίκαιον, ὑπῆρξε σοβαρὰ, γενομένη μετὰ λεπτομεροῦς ἐμβαθύνσεως εἰς πολλὰ προβλήματα ἤδη μελετηθέντα ἢ καὶ διὰ πρώτην φοράν ἐξεταζόμενα ἢ καὶ τυχόντα μονομεροῦς καὶ μὴ λεπτομεροῦς ἐξετάσεως κατὰ τὸ παρελθόν (σ. 405). Γίνεται ἡ περιγραφή τῶν συγχρόνων τρόπων ἐπιτελέσεως τῆς θρησκευτικῆς διαπαιδαγωγήσεως τῶν ὀρθοδόξων ἐντὸς τοῦ συγχρόνου σοσιαλιστικοῦ καθεστώτος τῆς Ρουμανίας (σ. 493 ἐξ.). Καὶ ἐναυθα γίνεται μνεῖα τῆς ἑλληνικῆς θεολογίας, ὀνομάτων θεολόγων καὶ ὀρθοδόξων συγγραμμάτων εἰς τὴν ἡμετέραν γλῶσσαν. Μεταφράσεις, σ. 395, 406, 412, 420, 427. Ὄνόματα, Ἰωάννης Ἀναστασίου (σ. 415), Νικ. Βούλγαρις (σ. 423), Νικηφόρος Θεοτόκης (σ. 462). Σύνοδος τοῦ Ἰασίου (σ. 476). Τομεὺς ἐρεύνης διὰ τὴν ὀρθόδοξον ρουμανικὴν θεολογίαν εἶναι ἡ συγκριτικὴ ἔρευνα τῶν λειτουργικῶν τύπων τῶν διαφορῶν χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν καὶ ὁμολογιῶν (σ. 438).

Σύνθεσις (σ. 500-526). Αἱ θεολογικαὶ μελέται τοῦ παρόντος χαρακτηρίζονται ὡς ἀξιόλογοι διὰ τὰς λεπτομερείας καὶ τὸ βάθος τῆς χρησιμοποιομένης μεθόδου (σ. 522). Τρεῖς θεωροῦνται τὰ γνωρίσματα τῆς θεολογίας ταύτης: 1) Ἐνωσμάτωσις τῆς θεολογίας εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ἐξ οὗ καὶ ὁ διπλοῦς χαρακτήρ ταύτης, ὡς παραδοσιακὸς καὶ δυναμικός. 2) Ἄνοιγμα πρὸς τὸν κόσμον. 3) Ἡ ἀρχὴ τῆς ταυτότητος τῆς ρουμανικῆς θεολογίας (σ. 504, 522). Ἱστορικῶς ἡ ὀρθόδοξος ρουμανικὴ θεολογία χωρίζεται εἰς τὰς ἐξῆς περιόδους: 1. Ἡ περίοδος τῶν ἀρχῶν, ἀρχαί - ἸΣΤ' αἰ. 2. Ἡ περίοδος τῆς διαμορφώσεως τῆς ὀρθοδόξου ρουμανικῆς παιδείας. 3. Ἡ διαμόρφωσις τῆς θρησκευτικῆς καὶ θεολογικῆς διδασκαλίας. 4. Ἡ περίοδος μετὰ τῶν δύο πολέμων. 5. Τὸ τελευταῖον τέταρτον τοῦ αἰῶνος (σ. 451-508).

Ἐπάρχει ἡ ἀνάγκη τῆς συγγραφῆς μιᾶς γενικῆς ἱστορίας τῆς ὀρθοδόξου ρουμανικῆς θεολογίας, ἐπὶ τῇ βάσει ἀντικειμενικῶν κριτηρίων, τῆς περιοδοποιήσεως καὶ ζητήσεων αὐστηρῶς ἐπιστημονικῶν (σ. 500-501, 525). Σημειοῦνται ἡ σημασία τοῦ Α' συνεδρίου τῆς ὀρθοδόξου θεολογίας καὶ τῶν ἐν αὐτῷ παρόντων ρουμάνων θεολόγων (σ. 507) καθὼς καὶ τὰ ὀνόματα τοῦ Χρ. Ἀνδρουτσου καὶ τοῦ Ἀμερικῆς Ἰακώβου (σ. 510, 516, ὑποσ. 107).

Μάρκου Α. Σιώτου, Βασίλειος Χ. Ἰωαννίδης, Βίος, Δράσις καὶ Δημοσιεύματα, Ἀθήναι 1974, σελίδες 28, μετὰ μιᾶς εἰκόνας, ἀν. ἐκ τῆς Ἐπιτομῆς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπ. Ἀθηνῶν, τ. ΙΘ'.

Ὁ Μ. Α. Σιώτης, καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, εἶχε συγγράψει τὸ ἔτος 1963 τὴν ἔργασίαν «Βασίλειος Χ. Ἰωαννίδης» (Εἰς Μνημόσυνον), ἐμφανισθεῖσαν εἰς τὴν Θεολογίαν 34 (1963) 652-665, ἐπὶ τῆς ὁποίας ὁ χαράσσων τὰς γραμμὰς ταύτας εἶχε συντάξει ἓν μικρὸν σημείωμα, ὡσαύτως εἰς μνημόσυνον τοῦ αὐδιδίμου ἀνδρὸς καὶ ἐκλεκτοῦ φίλου καὶ εἰς τὴν Θεολογίαν 35 (1964) 349. Ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν προτέραν, ἡ παροῦσα βιογραφία ἐμφανίζει μίαν μικρὰν ἀνακατάταξιν τῆς ὕλης. Γίνονται ἀλλαγαὶ τινες καὶ προσθήκαι, προστίθεται δὲ ἓν νέον τμήμα, εἰς τὰς σελίδας 17, 18-21.

Ἐκ τῆς ἐργασίας ταύτης ἀνάγλυφος προβάλλει ἡ εἰκὼν τῆς πολυσχιδοῦς δράσεως τοῦ προῶρος θανόντος καθηγητοῦ τῆς Θεολογικῆς σχολῆς τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν Βασιλείου Χ. Ἰωαννίδου (1896-1963).

ΒΑΣ. Θ. ΣΤΑΥΡΙΔΗΣ

Μητροπολίτου Καρπάθου-Κάσου Ἀποστόλου, «Τὸ Ἵπερπέραν», Ἀθήναι 1974.

Ἡ ἔκδοσις αὕτη τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Καρπάθου καὶ Κάσου κ. Ἀποστόλου, εἶναι «ἐκλαϊκευμένη ἀπολογητικὴ» γύρω ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν περὶ κολάσεως, τὴν ὁποίαν ἀνέπτυξεν εἰς 5 ἄρθρα εἰς τὴν ἐφημ. «ΡΟΔΙΑΚΗ», τῷ 1939, καὶ εἰς κηρύγματα ἐπ' ἐκκλησιαίαις.

Τὰ ἐπιχειρήματά του ἀντλεῖ ὁ Σεβ. συγγραφεὺς, τόσον ἐκ τῆς Καινῆς Διαθήκης, ὅσον καὶ ἐκ τῆς ἱστορίας τῶν θρησκευμάτων, τῶν Αἰγυπτίων, τῶν Ἰνδῶν, τῶν Μωαμεθανῶν, τῶν Περσῶν καὶ κυρίως ἐκ τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς φιλοσοφίας καὶ σκέψεως τοῦ Σωκράτους καὶ Πλάτωνος. Ἀποδεικνύει τὴν ἀναγκαιότητα τῆς κολάσεως ἐκ τῆς ἡθικῆς τάξεως καὶ ἀρμονίας τοῦ κόσμου, ἐκ τῆς ἀνθρωπίνης δικαιοσύνης, ἡ ὁποία εἶναι μίαν εἰκὼν τῆς θείας δικαιοσύνης, καὶ ἐκ τῆς ὑπάρξεως τῆς συνειδήσεως, διὰ τὴν ὁποίαν χαρακτηριστικῶς γράφει: «Ἄσυνείδητοι δὲν ὑπάρχουν, διότι ἡ συνείδησις δὲν εἶναι προσὸν ἐπίκτητον εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ δύναμις ἐμφυτευθεῖσα ἀπ' αὐτὸν τὸν Θεὸν εἰς τὸν ἄνθρωπον κατὰ τὴν δημιουργίαν του. Ἄσυνείδητος λέγεται ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος ἀπὸ τὸν ὁποῖον δὲν ἐχάθη ἡ συνείδησις, ἀλλὰ εὐρίσκεται εἰς κατάστασιν ὑπολανθάνουσαν» (σ. 13).

Ἄν καὶ εἶναι γενικὸ καὶ σύντομο μελέτημα, διακρίνεται ὅμως διὰ τὴν ἐμβριθεῖαν καὶ τὸ βαθυστόχαστο τῆς Ὁρθοδόξου σκέψεως τοῦ ὁρητοῦ Σεβ. συγγραφέως.

ΚΩΝ. Ν. ΤΣΙΡΠΑΝΔΗΣ